

Innspill til regjeringens strategi for kulturfrivilligheten fra Musikkens studieforbund

Musikkens studieforbund (MSF) er glade for at regjeringen inviterer til å medvirke ved utarbeidelsen av en strategi for kulturfrivilligheten.

MSF er Norges største studieforbund målt i antall registrerte kurstimer, og vi har samtlige kulturfrivillighetens musikkorganisasjoner unntatt Norges Musikkorps Forbund som medlemmer. Vi samarbeider tett med Norsk musikkråd, og har gjennom vårt felles nettverk av fylkesmusikkråd profesjonelle medarbeidere i alle landets fylker.

Vi sender her våre innspill, og ønsker dere lykke til med arbeidet videre. Vi tar utgangspunkt i de spørsmål som dere har formulert, og svarer etter beste evne her under.

1. Brei deltaking og tilgang på kunst og kulturaktivitet i heile landet

- Kva er dei største utfordringane for at fleire skal kunne delta i kulturfrivilligheita?

MSF ser, at kulturfrivilligheten er avhengig av at det eksisterer en struktur med lokale lag, medlemsorganisasjoner og ressurspersoner som er til stede på grasrotnivå og organiserer opplæring og aktiviteter. Å sørge for at lokalt arbeid har trygge rammer og god støtte både administrativt og politisk tror vi er det avgjørende punktet.

- Kva slags erfaringar har lag og foreiningar gjort seg under og etter koronaen?

Pandemien var en skrekkopplevelse for kulturfrivilligheten. Allikevel kan vi nå i skrivende stund (januar 2023) konstatere at de fleste lokale lag fortsatt er der, deres aktivitet er nesten uendret, og mange har lært seg å bruke nettbaserte verktøy som hjelp i arbeidet.

Selv om den utøvende kulturfrivilligheten (som er MSFs primære anliggende) har konstatert at nettbaserte øvelser alltid vil være et håpløst mindreverdige substitutt, har det blitt utviklet en smidighet og fleksibilitet som er imponerende.

- Kva kan gjerast for å nå grupper som i mindre grad deltek og inkludere fleire i aktivitetar?

Det er fullt mulig å bruke gulrot her. Insentiver i støtteordningene finnes allerede, men effekten av disse bør evalueres. For studieforbundene er det tilretteleggingstilskuddet som er dagens tilgjengelige

virkemiddel, men dette tilskuddet oppleves som lite fleksibelt, og er for de fleste studieforbund så lite at det ikke fungerer som en ekte mulighet til å utvikle gode, inkluderende opplæringsarenaer. Tildelingsprinsippene er konserverende, og stimulerer ikke nytenkning.

Det er allikevel vår mening, at det å sørge for at de stabile organisasjonene innen frivilligheten kan utvikles og blomstre, er en forutsetning for inkludering av flere. Hvis etablerte lag har gode forutsetninger, vil de ha overskudd til å invitere nye medlemmer inn og skape prosjekter og aktiviteter som rekker ut en hånd til nye grupper. Kulturfrivilligheten er genuint opptatt av nyrekruttering, det er en overlevelsesstrategi, og et instinkt.

2. Møteplassar og tilgang på egna kulturarenaer for aktivitet, læring og opplevingar

- Kva kjenneteiknar møteplassar der det er lagt til rette for læring og gode opplevingar?

Her er det ikke lett å gi et generelt svar! Selvsagt finnes det målbare kriterier som akustikk, tilgjengelighet, kostnad og beliggenhet - men det som passer den ene typen kulturfrivillighet er ikke alltid optimalt for andre. Kulturalliansens pågående kartlegging vil sannsynligvis vise hvor mangfoldig virkeligheten er, og hvor mange lokalt tilpassede løsninger som finnes.

- Kva er dei største utfordringane og suksessfaktorane for å sikre tilgang på egna lokale og kulturarenaer?

Sannsynligvis er tilgjengelighet og kostnadsnivå avgjørende. Voksenopplæringslovens bestemmelse om gratis undervisningslokaler er god, men har unødvendige begrensninger. Hva med helger? Er klokken 21 virkelig det riktige tidspunktet å stenge - vår erfaring er at en utvidelse til kl. 22 kunne bety mye. Hva med de virkelig godt tilpassede rommene i undervisnings-byggene, gis det tilgang til dem? Blir lag der deltakerne ikke har fylt 14 år nedprioritert, siden de ikke har lovens rett med seg - og er dette virkelig ønskelig? Og kulturfrivilligheten mår oftest best i et større samlingsrom eller aula, ikke i et standard klasserom. Finnes det forståelse for dette?

Kommunen er ikke den eneste lokal-eieren som kulturfrivilligheten er avhengig av et godt samarbeid med, men kommunen er den viktigste. Vi tror at det er viktig med et kommunalt ansvar for å følge med på problematikken, selv om også organisasjonseide bygg og kirker er relevante når vi ser

på hele feltet. Har kommunen en dialog-partner? Finnes det et musikk- eller kulturråd i kommunen?

- Kva slags gode eksempel finnast og korleis kan ein lære meir av kvarandre?

Mange lokale løysningar er gode, og det finnes både eksempel på storartede satsingar (Hamar kulturhus kan være et godt eksempel) og mer pragmatiske systemer, der god dialog gjør at man utnytter de muligheter som allerede ligger der. Et godt eksempel er også de nylig vedtatte retningslinjene i Viken fylkeskommune, som på mange punkt går lenger enn voksenalvingslovens minstekrav.

Igjen, det finnes ikke én fasit, men dialog lokalt og tydelige signaler fra det offentlige om at dette feltet også trenger gode lokaler gjør at vi kan komme nærmere de gode opplevelsene for både utøvere og publikum, skritt for skritt.

3. Samspel mellom den profesjonelle og frivillige kulturen

- Kva er erfaringane frå samarbeid og samspel mellom den profesjonelle og frivillige kulturen?

MSF ser, gjennom de nesten 6 000 årlige kurs-rapportene vi mottar fra landets lokale lag innen alle musikk-sjangre, at det er en dyp symbiose mellom frivillige lag og profesjonelle krefter. De profesjonelle er dirigenter, instruktører og solister, og i noen tilfeller er våre lokale lag en forutsetning for at profesjonelle kulturinstitusjoner skal kunne fungere. Landets alle distriktsoperaer er fullstendig avhengige av operakor som er registrert som frivillige lag, og som kun mottar smuler fra oss i opplæringstilskudd for å drive sin virksomhet. Festivaler som engasjerer store artister drives av frivillige over hele landet - eksemplene er uendelig mange. Og slik må det være, en gjennomprofesjonalisering av de oven nevnte er hverken realistisk eller ønskelig.

Det kanskje mest undervurderte samarbeidet som eksisterer i Norge, er den særnorske kulturskole-modellen. Den er spesiell, fordi den baserer seg på utstrakt samarbeid med kulturfrivilligheten - selv om dette aldri kommuniseres aktivt av f. eks. Norsk Kulturskoleråd.

I Norge er kulturskolene lovpålagt. De skal gi opplæring til barn og unge i kulturfag lokalt, og de finnes i alle landets kommuner. En sentral del er musikkopplæring, der man lærer å spille et instrument, f. eks. et blåse- eller strykeinstrument.

Opplæring på et instrument består av to deler: individuell opplæring og samspill. Begge delene er helt nødvendige, uten den ene, faller den andre.

I Norge ivaretas den individuelle opplæringen i dag oftest av kulturskolen. Men samspills-opplæringen ivaretas i nesten samtlige norske kommuner av kulturfrivilligheten.

Gjennom ulike lokale modeller skjer da gjerne følgende: en lærer i f. eks. trompet eller fiolin har en stilling, som typisk er mellom 30 og 60%. (Her kan dere gjerne sende problemet videre til de som jobber med heltid/deltid-problematikk i et annet departement!). Halvparten av stillingen består av instrumentalundervisning, som da bekostes av kommunen. Den **andre** halvparten består av å dirigere korps eller lede et strykeorkester, og denne delen av den profesjonelle pedagogens stilling finansieres gjennom at det lokale frivillige laget kjøper tjenester av kulturskolen. Kommunen har, avhengig av politisk vilje og økonomiske prioriteringer, oftest tatt en andel av denne kostnaden (gjerner rundt 50%) men en betydelig del av den profesjonelle pedagogens lønn betales av et lokalt, frivillig lag, og finansieres av ulike tilskudd (ingen tilskudd er store nok til å dekke denne kostnaden alene) og ellers dugnadsinntekter som vaffelsalg og loppemarkeder. Det eneste tilskuddet som finnes, som faktisk handler om lagets opplærings-virksomhet, er tilskuddet fra studieforbundet. Siden dette kun gjelder deltakere over 14 år, og i tillegg kun utgjør ca. 100 kr/undervisningstime, vil dette tilskuddet p. t. aldri kunne dekke lagets kostnader for å ta dette store ansvaret - som hele det offentlige kulturskole-systemet baserer seg på blir tatt hånd om av kulturfrivilligheten, og som er en bærebjelke for å opprettholde profesjonelle kulturarbeideres mulighet til å bo og arbeide over hele landet.

- Kva slags gode eksempel finnast og korleis kan ein lære meir av kvarandre?

De oven nevnte aktørene: distriktsoperaene og kulturskolene, er verdt et nærmere studium.

- Korleis kan samspelet bli enda betre og kva vil ein oppnå med dette?

Når samspillet mellom profesjonelle og frivillige krefter fungerer godt, utløser det store merverdier i form av bredt engasjement, sannsynligvis større publikum, og generell kvalitetsheving i den brede kulturfrivilligheten. Det er verdt å stimulere til aktivt samarbeid, og i arbeidet med de regionale kulturfondene bør dette perspektivet være sterkt til stede.

4. Offentlege tilskotsordningar og tiltak

- Kva er dei største utfordringane med dagens ordningar og korleis kan dei bli enda betre?

Mange lokale lag mener at det er for mange ulike typer rapporteringsformer som gjør arbeidet med å søke tilskudd unødige tidkrevende. I tillegg har en god del av finansieringskildene blitt svakere - tilskuddene til opplæring gjennom studieforbundene er kanskje det fremste eksempelet. Kronebeløpet per time som vi kan gi i tilskudd til lagene er uendret fra 1996 til 2023, noe som tilsvarer nesten en halvering av verdien av våre tilskudd. Rapporteringskravene er fortsatt de samme...

Verdt å nevne er, at delingen av studieforbundene mellom KUD og KD fra 2021 (10 studieforbund til KUD, 4 igjen i KD) ble gjennomført med en lovnad om at dette skulle evalueres innen maksimalt 5 år. Ved inngangen til det tredje året med denne delte strukturen, mener vi i MSF at evalueringen må innledes snarest.

Følgende problemer er akutte:

- Skjevfordeling av midler mellom departementene - sammenlign tilskudd per time, og dere vil finne at dette øker for hvert år.
- Kulturfrivilligheten ER ikke samlet i KUD, landets største frivillige musikkorganisasjon Norges Musikkorps Forbund tilhører et studieforbund under KD.
- Forventningen om at KUD skulle vise interesse for at de ble tildelt ansvar for frivillig sektors opplæring, og bruke disse virkemidlene aktivt, har foreløpig ikke blitt innfridd.
- Tilskuddet uthules år for år, og snart forsvarer ikke beløpene arbeidsmengden som kreves ved søknad og rapportering.
- Tilretteleggingstilskuddets utforming og fordeling bør gjennomgås grundig, det er stor frustrasjon i flere studieforbund rundt praksis knyttet til denne viktige tilskuddskomponenten.

Hvis KUD ønsker å fremme tilskuddsordninger som fokuserer på kvalitet i innhold og aktivitet, ber vi dere bruke i hvert fall en brøkdel av de midler dere nå bruker på den mekaniske MVA-kompensasjonen, på studieforbundene. MSF minner om at i Sverige er tilskuddene til studieforbund per capita over 4 ganger høyere enn i Norge - og der finnes et system der den delen av studieforbundenes opplæringsvirksomhet som fører frem

til offentlige kulturprogram kan gis hensiktsmessige tilskudd, slik at lenken mellom kulturfrivillighetens opplæring og kultur-opplevelser i lokalsamfunnet er ivarettatt. (Dette er en så stor endring i tenkning, at vi ikke forventer at den er mulig å ta inn i arbeidet med denne strategien. Men vi ber om at dere studerer dette systemet, det har hatt enorm betydning for breddekulturen i Sverige gjennom mange år, og ivaretar mange av de hensyn som vi tror er viktige også i Norge.)

- Kva hindrar og fremmar frivillig engasjement og kva kan gjerast for å forenkle og samordne ordningar?

For å stimulere til innsats, og for å informere nye generasjoner og nye miljøer om mulighetene, må sivilsamfunnets organisasjoner på kulturfeltet gis stabilere rammer. Den beste og mest målrettede informasjonen om hvordan man f. eks. starter og driver et amatør-orkester eller et spelemannslag, gis av organisasjonene selv, ikke av det offentlige. Altså mener MSF at det å gi tillit til frivillighetens egne organisasjoner, slik at de faktisk kan ha små, profesjonelle administrative miljøer, vil være den beste innsatsen for å stimulere feltet.

- Korleis kan offentlege myndigheiter få til et godt samarbeid og samspel med frivillige organisasjonar?

Balansegangen mellom styring og armlengdes avstand er interessant. Når ny lov og forskrift for studieforbundene ble gjort gjeldende i 2021, mistet studieforbundene en god del av sitt handlingsrom. Resultatet er, at større pedagogiske utviklingsprosjekter som feltet selv driver er faset ut, og erstattet med flere midler direkte til de lokale lagene. Dette kan eventuelt være en politisk styring som var villet og ønsket, men det oppleves som at vi ble fratatt myndighet, og at vi blir mer og mer redusert til en mekanisk tilskuddsforvalter. For oss i MSF er dette en sørgelig utvikling, og faktisk et akutt problem når vi skal fungere som en pedagogisk og faglig relevant, samlende aktør for våre 35 medlemsorganisasjoner.

MSF har tidligere spilt inn muligheten av å erstatte Direktoratet for høyere utdanning og kompetanse som forvalter av studieforbundene, og gi dette ansvaret til VOFO (Voksenopplæringsforbundet). Dette er også etter svensk modell, der det kollegiale «Folkbildningsrådet» ivaretar fordelingen av midler til både studieforbund og folkehøyskoler. Dette forslaget kan sies å være i tråd med armlengdes avstand-prinsippet, og ikke ulikt måten Norsk Kulturfond forvaltes.

- Korleis kan verkemiddel og tiltak på lokalt, regionalt og nasjonalt nivå innrettast for å bli enda betre?

For å oppsummere: mer tillit til kulturfrivillighetens egne organisasjoner, at det offentlige interesserer seg for innhold og kvalitet fremfor kun formalia (revisjonskostnadenes økende andel av våre regnskap kan studeres, som en advarsel om at noe er galt), og gjerne regionale kulturfond der tildelinger gjøres av utvalg sammensatt av representanter for både frivillige og profesjonelle kulturaktører.